

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ)

ДИСТАНЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

DISTANCE METHODS AND TECHNIQUES OF TEACHING ENGLISH PHONETICS

У статті досліджуються методи та прийоми навчання іноземної мови, зокрема фонетики, які показали своє практичне значення під час дистанційного освітнього процесу. Зазначено, що комп'ютерні технології підвищують рівень навчання мови, забезпечують доступ до інформаційних ресурсів і створюють новий освітній простір, але у той же час позбавляють мовного середовища. Зважаючи на необхідність запровадження дистанційного навчання, багатофункціональність платформ дозволяють розробити різні методики викладання іноземної мови дистанційно, а саме фонетики, яка є однією з ключових складових вивчення мови. Зроблена спроба знайти й актуалізувати ефективні засоби навчання фонетики англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання, а також розглянуто особливості навчання фонетики англійської мови онлайн та виокремлені переваги і недоліки різних методів та прийомів.

Особлива увага приділена формуванню та розвитку фонетичних навичок, оскільки при відпрацюванні вимови відбувається формування не тільки слухо-вимовної бази, а й тісно пов'язаних з нею навичок говоріння та читання, тобто формування комунікативної компетенції. Зокрема, розглядаються основні фактори формування комунікативної компетенції.

Висвітлюються методи та прийоми навчання фонетики для учнів різних вікових груп та з різним рівнем знань англійської мови з урахуванням сучасних методів навчання англійської фонетики.

У статті наведені практичні методики навчання, такі як повторення та закріплення матеріалу, оскільки, як відомо, всі компоненти мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання, письмо) взаємопов'язані та доповнюють один одного. На основі аналізу методик навчання розглянуто кілька методів, які практично довели свою ефективність. Також зазначено, що основним мінусом дистанційного навчання є те, що можливість прямого контролю з боку викладача фактично відсутня, а доступ до інтернету пропонує учням великий вибір ресурсів, що призводить до неформального навчання, яке часто відбувається для задоволення і може бути несистемним і неструктурованим. Тому важливо доповнювати подібні форми роботи онлайн-інструментами, які надають можливість перевірки та корегування вимови.

У статті надано рекомендації щодо практичного застосування дистанційних методів та прийомів при навчанні фонетики, що дозволять підвищити мотивацію учнів і будуть сприяти поліпшенню навчального процесу.

Ключові слова: формування комунікативної компетенції, фонетика англійської мови, методики навчання, дистанційні методи навчання, викладання онлайн.

The article examines the methods and techniques of teaching foreign language, in particular phonetics, which have shown their practical value during the distance educational process. It is specified that computer technologies increase the level of learning language, provide access to information resources and create a new educational space, but at the same time they deprive the language environment. Considering the necessity of introducing distance learning, the multi-functional educational platforms allow to develop various methods of teaching foreign language remotely, namely phonetics, which is one of the key components of language learning. It was made an attempt to find and actualize effective means of teaching phonetics using distance learning technologies. Peculiarities of teaching English phonetics online were considered and the advantages and disadvantages of various methods and techniques were highlighted.

Special attention is paid to the formation and development of phonetic skills, while practicing pronunciation, because not only the auditory-pronunciation base is formed, but also closely related to it speaking and reading skills, that form the communicative competence. The main factors for forming the communicative competence are considered.

The methods and techniques of teaching phonetics for students of different age groups and students with different levels of knowledge are highlighted, taking into account modern methods of teaching English phonetics.

The article provides practical teaching methods, such as repetition and fixing the material, because all components of speech activity (reading, speaking, listening, writing) are interconnected and supplement each other. Based on the analysis of teaching methods, several methods that have practically proven their effectiveness have been considered. It is also stated that the main disadvantage of distance learning is that it is impossible to control students directly by the teacher virtually. An access to the Internet offers students a large choice of resources, which leads to informal learning, that often can be used as a pleasure and can be unsystematic and unstructured. Therefore, it is important to supplement similar forms of work with online tools that will provide an opportunity to check and correct pronunciation.

The article provides recommendations on the practical application of distance methods and techniques in teaching phonetics, which can increase the motivation of students and contribute to the improvement of the educational process.

Key words: forming the communicative competence, phonetics of the English language, teaching methods, distance learning methods, online teaching.

УДК 37.09:811.111`34
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.1.7>

Гаврилова О.В.,
ст. викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Гнатишева О.О.,
викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми. Починаючи з 2020 року освітній процес у багатьох регіонах України проводиться дистанційно. За чотири роки викладачі навчилися поєднувати у викладанні традиційні засоби навчання та засоби сучасних ІТ-технологій. Комп'ютерні технології, звичайно, підвищують рівень навчання мови, забезпечують доступ до інформаційних ресурсів і створюють новий освітній простір, але у той же час позбавляють мовного середовища, яке має величезне значення у вивченні іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість опанування фонетичної компетентності важко переоцінити, адже саме завдяки вимові людина складає думку про свого співрозмовника, його грамотність, приналежність до певного кола людей та навіть про риси характеру людини. Фонетична компетентність та особливості її формування були предметом дослідження багатьох науковців: Л. І. Прокопової, Т. Д. Вербицької, В. Ю. Кочубей, Т. Є. Єременко, С. Ю. Ніколаєвої, О. Б. Тарнопольського [3, 4, 8] та інших. Загальні аспекти формування фонетичної компетентності в методиці навчання іноземних мов висвітлені в працях А. В. Долиної, Н. Ф. Бориско [2] та ін. Теоретичні і практичні аспекти дистанційного навчання були розглянуті в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: М. Ю. Кадемія, К. Р. Колос, J. Adams, G. Норре, J. Kettunen та ін.

Проблемою становлення дистанційної освіти та технологій розроблення дистанційних курсів в Україні займаються А. М. Аврамчук, В. М. Кухаренко, І. В. Ковалінська [1, 5, 6] та інші. О. А. Старинець, Гуслистый О. розглядають формування навичок вимови на початковому етапі навчання другої іноземної мови [7], А. О. Томіліна докладно вивчає можливості розроблення дистанційних курсів англійської мови на базі електронної платформи Moodle [9], М. Ashby досліджує питання досягнення інтерактивності в дистанційних курсах, що мають на меті формування слухо-вимовних та ритміко-інтонаційних навичок [10], Ch. de Bruijn, Nunes M. В. займаються вивченням фонетики за допомогою інтернету [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на необхідність запровадження дистанційного навчання, викладачі та учні змушені були перейти до використання таких навчальних платформ як Teams, Zoom, Skype, Google Meet. Це дозволило викладачам розподілити обсяг матеріалу для кожного заняття згідно розкладу занять та відповідно до кількості годин, відведених на певну тему, та забезпечити, таким чином, виконання навантаження у повному обсязі. Гнучкість дистанційного навчання та багатофункціональність платформ дозволяють розробити до кожної теми словник для вивчення лексики, текст на відповідну тему, граматичний матеріал, лексичні

і граматичні вправи та завдання до теми для закріплення нового матеріалу, а також тестові завдання для проведення контрольних зрізів знань. Але не слід забувати про фонетику, яка є однією з ключових складових вивчення мови. Знання фонетики допомагають не лише правильно вимовляти слова, але й передавати їхній сенс та емоції через інтонацію, а в умовах дистанційного навчання освоїти курс фонетики самостійно, без участі викладача, практично неможливо, тому при вивченні фонетики присутність викладача необхідна.

Метою статті є спроба знайти й актуалізувати ефективні засоби навчання фонетики англійської мови з використанням технологій дистанційного навчання, розглянути особливості навчання фонетики англійської мови онлайн та виокремити їхні переваги і недоліки.

Виклад основного матеріалу. Формування та розвиток фонетичних навичок займає одне з важливих місць у навчанні англійської мови, оскільки фонетичні навички є важливою умовою для оволодіння усною іноземною мовою, що вивчається. Як відомо, всі компоненти мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, аудіювання, письмо) взаємопов'язані та доповнюють один одного. При відпрацюванні вимови відбувається формування не тільки слухо-вимовної бази, а й тісно пов'язаних з нею навичок говоріння та читання, тобто формування комунікативної компетенції. Складником комунікативної компетенції є фонетична компетенція, успішне формування якої залежить від рівня сформованості фонетичних навичок, обсягу отриманих і засвоєних знань про фонетичну сторону мовлення і динамічної взаємодії цих складників на основі загальної мовної та фонетичної усвідомленості [2, с. 3]. Вимова стає головною характеристикою мови, вона є основою для розвитку інших навичок іншомовного говоріння. Порушення фонематичної правильності мови може призвести до акценту і, як наслідок, нерозуміння з боку слухача.

При формуванні комунікативної компетенції слід звернути увагу на кілька факторів, а саме: 1) заняття у класі, факультативна чи гурткова діяльність; 2) кількість учнів у групі; 3) вік учнів; 4) рівень підготовки; 5) англійська мова є першою чи другою іноземною мовою. З огляду на вищезгадані аспекти основна мета навчання фонетики має низку завдань, які слід враховувати під час вибору педагогічної стратегії:

1. Формування вміння слухати та чути, розвивати фонематичний слух.

2. Формування навичок вимови і способів інтонування, тобто довести до певної міри автоматизму володіння артикулятором базою мови, що вивчається.

3. Розвиток внутрішньої промови (внутрішні промовляння), як психофізіологічну основу зовнішнього мовлення.

У методичній літературі, присвяченій питанням навчання фонетиці, можна виділити два методи навчання іноземної мови:

1. Імітаційний метод, тобто «просто» невдумливе повторення різних звуків за учителем.

2. Аналітико-імітативний метод, що має на увазі осмислене повторення звуків з опорою на фонові знання в галузі фонетики (становище губ, знання звуків рідної мови, базових правил англійської фонетики). На сучасному етапі саме аналітико-імітативний метод використовується для викладання різних іноземних мов, включаючи англійську, оскільки поєднує комплексний підхід. Але під час роботи з дітьми дошкільного віку аналітико-імітативний метод не підходить, тому викладачі нерідко використовують принцип апроксимації – наближення до правильної вимови [4, с. 106]. При цьому потрібно дотримуватися певних правил: 1) аудіо-відео тренування. Рекомендується використовувати аудіо та відео матеріали з вимовою носіїв мови для тренування слухового розпізнавання та повторення; 2) поступове ускладнення вправ. Необхідно починати з простіших звуків та поступово переходити до складніших, щоб дати учням час на адаптацію; 3) імітація та моделювання. Тобто практика повторення за носіями мови в реальних ситуаціях, що допомагає краще зрозуміти інтонаційні та ритмічні особливості англійської мови. Дотримання цих правил допомагає учням плавно переходити від рідної мови до англійської і забезпечує більш природний і ефективний процес навчання.

Перше знайомство з англійською мовою учні (незалежно від віку) починають із алфавіту і поступово роблять перехід до правил читання. Робота зі звуками починається у класі, де діти разом з викладачем вимовляють нові звуки. Для найрезультативнішого навчання англійської фонетики викладач може використовувати наступну класифікацію звуків, у якій всі звуки поділені на 3 групи:

1. Звуки, близькі звукам рідної мови за артикуляційними та акустичними властивостями: [p], [b], [g], [s], [z], [m] та ін. При вивченні даних звуків діє перенесення з рідної мови, тому тривала робота з цими звуками не потрібна.

2. Звуки, що відрізняються від рідної мови за суттєвими ознаками: [t], [k], [l], [h] та ін. При їх вивченні викладач повинен пильно контролювати учнів, оскільки перелічені звуки учні вимовляють виходячи з норм рідної мови.

3. Звуки, що не мають аналогів в українській мові: [r], [w], [ŋ], [θ], [ð] та ін. Для цих звуків необхідно формувати нову базу артикуляції у учнів, тому ще одним завданням викладача є навчання правильної артикуляції.

Найбільш ефективним способом постановки артикуляції вважається фонетична гімнастика, яка

допомагає в легкій ігровій формі опанувати базові, артикуляційні навички.

Наступним етапом у навчанні фонетиці є робота зі словами, що складаються з одного і двох складів, в яких присутній звук, що вивчається. Після освоєння базових принципів вимови, учні переходять на роботу над короткими фразами побутового характеру з різним інтонаційним малюнком (оповідальні, запитальні, спонукальні речення).

У міру вивчення фонетичних явищ таких як повторення та закріплення матеріалу, на своїх заняттях викладач повинен використовувати фонетичні тренування – це прислів'я, приказки, короткі тривірші, а також різноманітні фонетичні вправи.

У посібниках з теорії та методики навчання представлені різні методи та прийоми навчання іноземній мові. Нижче ми розглянемо кілька методів, які практично довели свою ефективність.

1. Ігрові технології – це універсальна методика, що застосовується на різних ступенях навчання, починаючи з початкового періоду. На початковому етапі доцільно використовувати ігри, пов'язані із вивченням звуків. Наприклад, «Фонетичне лото» – це універсальна гра, завдяки якій можна задіяти всіх, хто навчається. Викладач виводить на екран англійські літери та звуки у довільному порядку, а завдання учнів знайти літеру та звук чи звуки, які передає певна літера. Гра підходить для учнів різного віку, як дітей, так і дорослих і дозволяє розвинути не лише слухову, а й візуальну пам'ять.

2. Гра «Підбери слова». Викладач називає певний звук, потім показує картинку із різними зображеннями або словами, а учні повинні вибрати картинку, що містять цей звук. Гра дозволяє розвинути навички вимовлення звуків, що вивчаються, у словах.

3. Гра «Змійка». Викладач виводить на екран слова фраз (діалогового характеру) у переплутаному порядку. Завдання учнів відтворити фразу діалогу, доки не буде зібраний увесь мікро діалог. Приклади мікро діалогу: – What is your name? – My name is Alex; – How are you? – I'm fine, thank you. Завдяки цій грі учні не лише повторюють правильні граматичні та лексичні структури, а й тренують свої фонетичні навички та інтонацію.

На середньому етапі доцільно використовувати більш складні вправи, які включають роботу з англійськими прислів'ями та ідіомами. Наприклад, викладач може попросити учнів скласти прислів'я або ідіоми із запропонованих слів. За бажанням викладача час виконання завдання може бути змінений, як і кількість прислів'їв або ідіом, які потрібно скласти. Такі вправи чудово допомагають тренувати фонетичні навички.

На високому етапі варто додавати творчі завдання, наприклад, постановку вистав

англійською мовою. Але такий формат не розрахований на дистанційне навчання.

Таким чином, за допомогою гри у учнів активізуються мовленнєві навички та слухові вміння, відпрацьовуються навички правильної вимови англійських звуків, а найголовніше – використовуючи ігрові технології можна легко подолати мовний бар'єр.

II. Мультимедійні технології. Мультимедійні технології широко використовуються у дистанційному навчанні, оскільки за рахунок яскравої аудіовізуальної картини в учнів формується образ та розуміння того, що вивчається. Єдиним обмеженням є час використання, на початковому етапі час, що відводиться на мультимедіа – 5 хвилин, на середньому етапі не більше 10 хвилин від заняття. Через обмеження часу мультимедійні технології використовуються лише на одному з етапів заняття.

На початковому етапі аспект вивчення та відпрацювання фонетичних навичок може бути реалізований за допомогою різних завдань. Наприклад, фонетичне тренування – промовляти фрази разом з персонажами відео; вибрати всі слова із звуком, наприклад, [л] та відзначити їх червоним кольором; переглянути відео та виконати завдання після нього.

На середньому етапі спектр і варіативність завдань збільшується, але не слід забувати про обмеження часу. Завдання можуть бути наступні: 1) озвучення відео фрагменту; 2) складання діалогу відповідно до запропонованих ролей та читання його за ролями; 3) створення інтерактивних ігор за допомогою сервісів Web 2.0 та інших.

III. Творча форма. Залежно від віку учнів для закріплення фонетичного матеріалу можна використовувати метод словосполучень і синквейн. Метод словосполучень має на увазі складання коротких словосполучень або невеликих речень, щоб швидше запам'ятати нові слова та тренувати вимову. Цей метод можна застосовувати протягом всього курсу навчання англійської мови. Прийом «синквейн» – представляє собою складання учнями невеликого вірша за такою схемою: 1-й рядок – одне слово, іменник (тема вірша); 2-й рядок – два прикметники (опис теми вірша); 3-й рядок – три дієслова (опис дій); 4-й рядок – фраза з чотирьох слів, що описують весь вірш. Виходячи зі структури вірша, даний спосіб може бути використаний у тому випадку, якщо у тих, хто навчається, вже сформовано уявлення про частини мови в англійській мові і є словниковий запас. Таким чином, категорія учнів буде обмежена лише тими учнями, які мають середній та вищий рівень знань.

Незважаючи на велику кількість методів і прийомів, що використовуються у викладанні англійської фонетики, викладач повинен підібрати ті,

які враховуватимуть усі особливості його учнів та сприятимуть ефективному формуванню основних мовленнєвих та слухових компетенцій.

Висновки. При дистанційному навчанні фонетики англійської мови, вибір методик і програм визначається цілями навчання, з одного боку, характером аудиторії та рівнем підготовки учнів, з іншого боку.

Дистанційні методи дозволяють досягти наступних цілей:

- візуалізація знань;
- доступ до великого обсягу інформації;
- посилення мотивації навчання;
- індивідуалізація навчання.

Також за допомогою дистанційного навчання можна вирішити низку найважливіших завдань, а саме:

- розширити цільову аудиторію учнів;
- об'єднати учнів різних соціальних, культурних та вікових груп;
- вирішити проблеми учнів, які не мають змоги відвідувати аудиторні заняття;
- залучати зовнішніх викладачів.

Основним мінусом дистанційного навчання є те, що на відміну від аудиторного навчання, де викладач може аналізувати ситуацію, свідомо спираючись на візуальне джерело, при дистанційному навчанні можливість прямого контролю фактично відсутня. Крім того, оскільки доступ до інтернету пропонує учням великий вибір ресурсів, (вони можуть слухати вимову як носіїв, так і не-носіїв англійської мови), учні можуть залучуватися до неформального навчання, яке контролює той, хто навчається, і яке відбувається поза навчальним планом та контекстом. Таке навчання часто відбувається для задоволення і може бути несистемним і неструктурованим. Тому важливо доповнити подібні форми роботи такими онлайн-інструментами, які дадуть можливість перевірки та корегування вимови. Наприклад, інструмент, який може ідентифікувати та аналізувати людську мову, такий як ELSA або DuoLingo.

Отже, використання аудіо та відео матеріалів на заняттях, огляд відео уроків, подкастів та інтерактивних вправ допомагає почути правильну вимову і навчитися імітувати її. Практика слухання та повторення, регулярне слухання носіїв мови і спроби повторювати за ними допомагає закріпити правильну вимову. Прослуховування коротких фраз носія мови і спроби повторити їх одночасно допомагають поліпшити ритм і інтонацію.

Практичне застосування дистанційних методів та прийомів при навчанні фонетики дозволило дійти висновку у тому, що дистанційні методики підвищують мотивацію учнів і сприяють, таким чином, поліпшенню навчального процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аврамчук А. М. Огляд додатків системи Moodle для проектування мультимедійних електронних освітніх ресурсів з мовних дисциплін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. № 4(48). С. 103–121.
2. Бориско Н. Методика формування іншомовної фонетичної компетенції. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 3–14.
3. Єременко Т. Є. Фонологічна компетенція викладача іноземної мови: сутність і структура. *Мовна освіта: шлях до євроінтеграції : міжнародний форум, 17–18 березня 2005 р. : тези – К., 2005. – С. 51–52.*
4. Николаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
5. Ковалинська І. В. Можливості використання електронного навчального простору. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 101. С. 159–162.
6. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія. Харків : КП «Міська друкарня». 2020. 409 с.
7. Старинець О., Гуслистий О. Формування навичок вимови на початковому етапі навчання другої іноземної мови у студентів напряму підготовки “Туризм”. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2013. Вип. 28. С. 346–355.
8. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. К.: Фірма «Інкос». 2006. 248 с.
9. Томіліна А. О. Можливості розробок електронних освітніх ресурсів на базі електронної платформи Moodle під час навчання студентів іноземної мови. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. № 46. С. 225–230.
10. Ashby M., Yanagisawa K., Kim Y. S., Maidment J., and Przedlacka J. Achieving interactivity in online learning of phonetic skills. *Phonetics Teaching and Learning Conference*. London. 2009. Pp. 368–371.
11. Ch. de Bruijn, Nunes M. B., Fang L., Pathak R., and Zhou J. A system for independent e-learning of practical phonetics. *17th International Congress of Phonetic Sciences, Hong Kon., 2011*. Pp. 368–371.
12. Maiier N.V., Distance learning technologies in organizing self-study work of students majoring in philology. *Information technologies and learning tools*. 2017. № 3(59). Pp. 96–102.